

Intellectuele eigendomsrechten in het kader van de online ontsluiting van cultureel erfgoed.

Barbara Dierickx / Rony Vissers – PACKED vzw

PACKED vzw treedt in Vlaanderen op als nationale coördinator voor het ATHENA project.¹ ATHENA staat voor 'Access to Cultural Heritage Networks Across Europe' en is een door de Europese Commissie gesteund project dat in eerste instantie de hedendaagse praktijken binnen musea op het vlak van het gebruik van metadatastandaarden, semantiek, meertaligheid ... in kaart wil brengen en uniform wil maken. In tweede instantie zullen via ATHENA de projectpartners de metadata over hun collecties kunnen aanleveren voor Europeana. ATHENA loopt nog tot april 2011. Binnen het project is PACKED vzw leider van een werkpakket omtrent intellectuele eigendomsrechten en het online ter beschikking stellen van digitale museumcollecties (WP6).

Digitalisering biedt niet alleen nieuwe mogelijkheden voor de preservering van erfgoedmateriaal, maar is ook noodzakelijk voor de verspreiding van erfgoedmateriaal via het wereldwijde web. Als 'single access point for digital cultural heritage in Europe' probeert Europeana² erfgoed 'online' te brengen, te verzamelen en aan te bieden aan een ongelimiteerd publiek. Dit klinkt misschien eenvoudig, maar is het in de praktijk niet.

Het auteursrecht bemoeilijkt vaak de ambities van cultureel erfgoedorganisaties met betrekking tot de digitale preservering van hun collecties en het online toegankelijk maken ervan. Een grote hoeveelheid van het materiaal dat zich in de collecties of archieven van musea, bibliotheken of omroepen bevindt is immers beschermd door intellectuele eigendomsrechten die vaak toebehoren aan een derde persoon (de auteur, de uitvoerend kunstenaar, de producent, ...) wiens toestemming moet worden verkregen bij gebruik van zijn werk.

Digitalisering is een vorm van reproductie, en het online plaatsen van materiaal is een vorm van openbaarmaking. Beide acties zijn in het kader van het auteursrecht exclusief voorbehouden aan de auteur. Alhoewel digitalisering het op technologisch vlak makkelijker maakt om werken (een schilderij, een krantenknipsel, een foto, ...) die voorheen enkel in analoge vorm bestonden toegankelijk te maken voor een publiek, is deze ontsluiting van cultureel erfgoedmateriaal op juridisch vlak niet in alle gevallen mogelijk omdat er een toestemming is vereist, die zeker niet altijd gratis kan verkregen worden.

Wat is het auteursrecht?

Volgens de Auteurswet wordt aan de persoon die een oorspronkelijk werk van 'kunst' of 'literatuur' creëert een soort van monopolie toegekend. Hij verkrijgt de exclusiviteit op het stellen van bepaalde handelingen ten aanzien van dat werk: alleen hij mag het reproduceren, het toegankelijk maken voor het publiek, enz.

In de praktijk vallen onder deze bescherming boeken en andere geschreven werken, muziek, kunst-, bouw- en beeldhouwwerken, bouwkundige schetsen en ontwerpen, aardrijkskundige kaarten, foto's, films, computerprogramma's, databanken, ... Om beschermd te zijn moeten de werken een concrete vorm hebben, zintuiglijk waarneembaar zijn (ideeën genieten dus geen bescherming) en origineel zijn. In deze context spreekt men ook van een 'persoonlijke stempel van de maker'; dit houdt in dat men de eigen inbreng van de auteur terug moet kunnen vinden in zijn werk. Of een werk inderdaad 'origineel' is, is bij meningsverschillen uiteindelijk ter beoordeling aan de rechter.

Het auteursrecht beschermt de nauwe band die de auteur behoudt met zijn werk, ook wanneer hij het afgestaan heeft. Daarom wordt aan de auteur een aantal morele rechten toegekend. Zo kan

---

¹ Projectwebsite <http://www.athenaeurope.org>

² Europeana prototype <http://www.europeana.eu/portal/>

bijvoorbeeld enkel de auteur beslissen of hij een werk klaar voor publicatie acht en wil meedelen aan een publiek. De auteur kan ook kiezen of en hoe zijn naam op zijn werk aangeduid wordt, en kan zich verzetten tegen iedere wijziging aan zijn werk die zijn eer of reputatie kan schaden.³

De auteur kan aan derden zijn toestemming verlenen om handelingen als het reproduceren, het openbaar openvoeren, ... te stellen en die toestemming afhankelijk maken van de betaling van een vergoeding. Naast de morele rechten worden aan de auteur dus ook economische rechten toegekend. Voor elke handeling ten aanzien van een bepaald werk van de auteur is een afzonderlijke toestemming vereist en dus ook een aparte vergoeding verschuldigd. Het reproductierecht geeft de auteur recht op elke exploitatievorm die verband houdt met het materiële veeleenvoudigen en verspreiden van het oorspronkelijke werk. De auteur heeft het recht om zijn werk op elke manier aan het publiek mee te delen. Hierbij specificieert de Auteurswet verder dat dit ook een verspreiding aan het publiek *“op zodanige wijze dat deze op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk is”* impliceert. Dit is exact wat er gebeurt bij raadpleging van een werk via het internet.⁴

Auteursrechtelijke bescherming loopt vanaf de creatiedatum van het werk, tot en met zeventig jaar na de dood van de maker. Dit is de algemene regel in alle Europese lidstaten. Na de dood van de maker gaat het auteursrecht over op zijn erfgenamen. Slechts na deze periode van zeventig jaar wordt een werk deel van het ‘publieke domein’. Dit betekent dat pas vanaf dit moment iedereen vrij is om het werk te gebruiken zoals hij wenst; dit is dus ook het geval voor gebruik door cultureel erfgoedinstellingen.

Het auteursrecht op het werk mag niet verward worden met het eigendomsrecht op het materiële object waarin het werk tot uiting gebracht wordt. Het feit dat een object zich in de collectie van een cultureel erfgoedinstelling bevindt, impliceert dus niet noodzakelijk dat de instelling er ook alle rechten op beheert – zelfs niet wanneer ze eigenaar is van het object.

De Auteurswet beschermt bovendien niet alleen de auteurs maar ook de naburen van de auteur, vandaar de term naburige rechten. Het gaat om personen die zelf geen werken tot stand brengen maar die door hun activiteit een belangrijke bijdrage leveren aan de productie en verspreiding van deze werken. Daarom wordt deze activiteit als prestatie afzonderlijk beschermd.

Het gaat hier om de uitvoerende kunstenaars (de muzikanten van een orkest of popgroep, toneelspelers, koorleden, filmacteurs, ...), de producenten van fonogrammen en van eerste vastleggingen van films, en de omroeporganisaties. Om een auteursrechtelijk beschermd werk te mogen uitvoeren of reproduceren hebben ze de toestemming van de auteur nodig. Maar eens ze die toestemming hebben, verwerven ze ook eigen rechten op hun uitvoering, op het fonogram, op de eerste vastlegging van de film, op hun uitzending. Het gaat hier ook om exclusieve rechten (het recht om toe te staan of te verbieden), waarvan de uitoefening gekoppeld kan worden aan de betaling van een vergoeding. Deze rechten gelden in de algemene regel slechts vijftig jaar.

In de praktijk ontstaat er vaak een paradoxale relatie tussen het auteursrecht enerzijds en het recht op verspreiding van cultuur en informatie anderzijds. Het auteursrecht verzekert de (artistieke) expressievrijheid en waarborgt en stimuleert de cultuur- en informatieproductie in onze samenleving, maar creëert tegelijkertijd een monopolie, een exclusief recht en dus een inperking van de vrije verspreiding van cultuur en informatie.

Worden alle werken beschermd?

Zoals in de vorige paragraaf reeds gesteld moet een werk, om auteursrechtelijke bescherming te genieten, ‘origineel’ zijn. Men kan zich afvragen of bij foto’s van museumobjecten of archiefstukken deze vereiste originaliteit wel steeds aanwezig is. De Belgische Auteurswet duidt een originele foto aan als *“een eigen intellectuele schepping van de auteur”*.⁵ Vaak wordt er in deze discussie een onderscheid gemaakt tussen afbeeldingen van tweedimensionale objecten (zoals schilderijen,

---

³ Art. 1 Auteurswet, § 2, § 3

⁴ Art. 1 Auteurswet, § 1 en Art. 3 Auteurswet, § 1

⁵ Art. 2 Auteurswet, § 5

schetsen of documenten) en afbeeldingen van driedimensionale objecten (zoals beeldhouwwerken, installaties en gebouwen).

Fotografische reproducties van tweedimensionale objecten trachten enkel een zo waarheidsgetrouwe en technisch perfecte afbeelding van het object weer te geven. Het is vaak net dit soort afbeeldingen dat aanwezig is op websites van erfgoedinstellingen. Een Amerikaanse rechtszaak rond de Bridgeman Art Library bepaalde in 1999 dat technisch perfecte foto's van tweedimensionale publiek domein-objecten (bijvoorbeeld een schilderij van Rubens) niet beschermd kunnen worden door auteursrechtelijke bepalingen. Dergelijke uitspraken stellen dus dat het verboden is om een foto van een tweedimensionaal object uit het publieke domein door de vermelding van '*all rights reserved*' onder het auteursrecht te plaatsen. In het Verenigd Koninkrijk bestaat daarentegen echter het concept '*sweat of the brow*'. Dit betekent dat indien de reproductie, de foto, slechts een exacte weergave is van het originele werk (en er geen sprake is van creatieve inbreng van de fotograaf), er toch copyright kan geclaimd worden op de foto omdat de maker geïnvesteerd heeft in het maken van de foto (zijn 'arbeid'). In België is er nog geen uitspraak geweest die de ene of de andere opvatting bevoordeelt.

Foto's van een driedimensionaal object kunnen wel als 'origineel' bestempeld worden, omdat de fotograaf waarschijnlijk bepaalde keuzes zal maken met betrekking tot bijvoorbeeld het camerastandpunt en de belichting. Afbeeldingen van een beeldhouwwerk zijn dus vaak auteursrechtelijk beschermd.

Auteursrechtelijke uitzonderingen

Betekent dit dan dat een museum zijn collecties helemaal niet digitaal kan ontsluiten? Niet noodzakelijk. In de meeste nationale auteursrechtwetgevingen werden uitzonderingen voorzien in het voordeel van cultureel erfgoedinstellingen, waarbij verzekerd wordt dat erfgoedmateriaal digitaal kan ontsloten worden onder bepaalde voorwaarden.

Deze specifieke uitzonderingen voor bibliotheken, musea, archieven en educatieve instituten stellen dat bepaalde reproducties en bepaalde openbaarmakingen aan een publiek toegelaten zijn zonder expliciete toestemming van de rechthebbende. Dit betekent echter niet dat dergelijke instituten een breed actieterrain verkregen hebben; de uitzonderingen hebben in vele gevallen slechts een zeer specifiek omschreven toepassingsgebied.

Enkel bepaalde werken mogen gereproduceerd worden, en slechts in bepaalde gevallen. Eén van de uitzonderingen laat erfgoedinstellingen toe reproducties te maken van werken uit de collectie om ze te preserven en te vrijwaren van verval. Dit mag echter niet overal op dezelfde manier gebeuren. De zogenaamde Europese 'Copyright Directive' (Directive 2001/29/EC) streefde naar een harmonisering van de verschillende toepassingen van de uitzonderingen in de Europese lidstaten, maar tot op heden vult elke lidstaat de uitzonderingen naar eigen goeddunken in. Dit maakt dat men zich op bepaalde uitzonderingen kan beroepen in het ene land, maar niet (of onder andere voorwaarden) in het andere. In Nederland wordt reproductie voor preservatie bijvoorbeeld enkel toegestaan in geval van 'onmiddellijke dreiging van verval'; een preventieve reproductie of migratie is hier dus uitgesloten. In Italië mag de reproductie enkel via analoge media gebeuren; elders is de reproductie beperkt tot één preservatiekopie.

Een voorbeeld uit de British Library (BL) illustreert de beperking van deze preservatieuitzondering. Bibliotheken in het Verenigd Koninkrijk mogen kopieën maken voor archiveringsdoeleinden, maar de uitzondering betreft enkel literaire, dramatische en muzikale werken en heeft geen betrekking op geluidsopnames of films. De BL beheert de originele geluidsopname van een historische speech van Nelson Mandela die in 1964 werd gemaakt op 'Dictabelt', een opnameformaat dat vandaag obsoleet is. De BL mag volgens de wet deze geluidsopname niet migreren naar een moderne drager zonder expliciete toestemming van de rechthebbende. De bibliotheek riskeert hierdoor de opname dus voorgoed te verliezen vooraleer toestemming kan verkregen worden of vooraleer het werk in het publieke domein belandt (in het algemeen pas zeventig jaar na het overlijden van de maker).

In België mogen publiek toegankelijke bibliotheken, musea, of archieven die niet-commercieel van aard zijn, in beperkte mate reproducties maken van het werk. Het aantal toegelaten kopieën wordt

bepaald *“in functie van en gerechtvaardigd door het voor de bewaring van het culturele en wetenschappelijke patrimonium gestelde doel”*.⁶ Dit betekent dat de vernoemde instellingen werk uit hun collecties zonder voorafgaande toestemming mogen migreren naar om het even welk ander formaat indien dit vereist is met het oog op de meest geschikte manier van lange termijn bewaring. Bijkomende voorwaarde hierbij is evenwel dat deze reproductie niet in de weg mag staan van een normale exploitatie van het werk en dat ze geen onredelijk nadeel toebrengt aan de wettige belangen van de auteur.

Een andere wettelijke uitzondering maakt het erfgoedinstellingen mogelijk om auteursrechtelijk beschermde werken uit de eigen collectie ook vrij beschikbaar te stellen, zij het weliswaar enkel in een besloten computernetwerk. Het moet hierbij gaan om werken uit de eigen collectie en het besloten netwerk mag alleen via computerschermen in het eigen gebouw zelf raadpleegbaar zijn. In een internettijdperk zonder fysieke grenzen, en met de ambities van aggregatoren als Europeana, lijkt een dergelijke beperking achterhaald. Het Nederlandse Filmmuseum digitaliseerde onlangs zijn krantenknipselcollectie van meer dan 100.000 items; een schat aan informatie die het museum vandaag enkel ter consultatie mag aanbieden binnen de eigen muren. Ook het Koninklijk Belgisch Filmarchief (Cinematek) digitaliseert op dit moment haar collectie van persknipsels en persdossiers; 2.500.000 documenten voor 120.000 persmappen. Ieder document wordt in hoge resolutie gescand, voorzien van metadata, ingelezen via OCR (*Optical Character Recognition*) en per algemeen thema op een server opgeslagen voor langdurige conservering. Ondanks de grote financiële investering kunnen deze digitale documenten in eerste instantie enkel in de leeszaal van Cinematek ter consultatie aangeboden worden omdat de auteur- en gebruiksrechten van de documenten niet tot het Filmarchief behoren en er voor online raadpleging buitenshuis eerst een overeenkomst afgesloten moeten worden met de uitgeverijen en de auteursverenigingen.

Toch rest er in bepaalde gevallen nog een mogelijkheid om content online te plaatsen zonder toestemming van de rechthebbende. Erfgoedinstellingen mogen wel beelden online plaatsen ter promotie van een eigen activiteit, bijvoorbeeld een tentoonstelling. De Auteurswet stelt dat *“de reproductie en de mededeling aan het publiek voor reclaimedoeleinden, voor openbare tentoonstellingen of openbare verkopen van artistieke werken, voor zover het noodzakelijk is voor de promotie van die gebeurtenissen, met uitsluiting van enig ander commercieel gebruik”*, toegelaten is zonder expliciete instemming van de auteur, en dus een uitzondering vormt op zijn economische rechten.⁷ Gezien deze uitzondering in tijd beperkt is, betekent dit dat wanneer de tentoonstelling is afgelopen en de aankondiging ervan verhuist naar de archiefsectie van de website, men zich niet langer kan beroepen op deze uitzondering en er wel een toestemming van de rechthebbende nodig is voor het gebruik van de beelden.

Toestemming voor gebruik: licentie

Toestemming voor gebruik van een werk wordt vaak verleend door middel van een licentieovereenkomst. Hiermee geeft de rechthebbende een ander toestemming voor een afgesproken soort gebruik (in een welbepaalde context, onder een aantal voorwaarden, ...), bijvoorbeeld voor het online afbeelden van een werk.

Het afsluiten van een dergelijke overeenkomst kan in sommige gevallen (dure) financiële implicaties hebben voor een cultureel erfgoedinstelling, in het bijzonder wanneer auteurs vertegenwoordigd worden voor collectieve beheersvennootschappen. Auteurs staan hun rechten af aan een dergelijke vereniging, en deze verleent aan de gebruikers de nodige toestemmingen voor het gebruik van de werken van die auteurs, int de aan de toestemming verbonden vergoedingen en verdeelt de geïncasseerde bedragen onder de rechthebbenden van de gereproduceerde of uitgevoerde werken.

Concreet: auteurs die lid worden van een beheersvennootschap als SABAM vertrouwen in de regel aan SABAM alle rechten toe voor al hun werken en voor de hele wereld. SABAM heeft met gelijkaardige verenigingen in het buitenland vertegenwoordigingsovereenkomsten afgesloten, zodat iedere vereniging in haar land alle andere verenigingen vertegenwoordigt: SABAM int in België dus

---

⁶ Art. 22 Auteurswet § 1; 8°, 9°

⁷ Art. 22 auteurswet, § 1, °12

niet enkel de rechten van haar eigen Belgische leden, maar ook de rechten voor de leden van de Duitse, Amerikaanse, Engelse, Franse en andere auteursverenigingen. Dit leidt tot een rationeel en efficiënt beheer, dat het ook voor de gebruikers gemakkelijk maakt om de vereiste toestemmingen te verkrijgen. Op basis van de rechten die SABAM zo verworven heeft, en de documentatie die ze van de creaties van haar leden opgebouwd heeft, kan SABAM optreden telkens een werk publiek wordt uitgevoerd, op een mechanische wijze wordt gereproduceerd (bijvoorbeeld via platen en bandopnamen), op radio en televisie uitgezonden, grafische reproducties van beeldende kunstwerken gemaakt worden enz. Wie een auteursrechtelijk beschermd werk van een lid van SABAM wil exploiteren, moet zich bijgevolg niet meer tot de auteur, maar tot SABAM wenden om een toestemming te verkrijgen.

De tarieven van een collectieve beheersvennootschap verschillen naargelang de aard van het geplande gebruik. Voor cultureel erfgoedinstellingen gelden vaak verlaagde tarieven. Ook kunnen instellingen jaarcontracten sluiten voor diverse soorten gebruik. Het voordeel van collectieve beheersvennootschappen is dat men op één adres licenties kan regelen voor werk van meerdere makers, maar het nadeel is dat men altijd moet betalen. Als een maker bij een collectieve beheersvennootschap is aangesloten kan een cultureel erfgoedinstelling namelijk meestal niet meer met hem zelf onderhandelen, terwijl hij misschien best gratis toestemming had willen geven voor online gebruik door een cultureel erfgoedinstelling.

Het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) heeft als doelstelling een wetenschappelijke fotografische inventaris van kunstobjecten in België uit te bouwen en te beheren. Via de website van het KIK kan de fotografische inventaris geraadpleegd worden. Als resultaat van een zoekopdracht krijgt u dan de metadata te zien die het werk beschrijven, naast een *thumbnail* van het gezochte kunstobject. Zoekopdrachten met bekende zoektermen als 'Ensor' of 'Magritte' leveren onverwacht weinig bruikbare beelden op: de *thumbnails* zijn in dit geval immers vervangen door de boodschap 'Kunstwerk auteursrechtelijk beschermd'. Bij het zoeken naar schilderijen van andere kunstenaars worden wel *thumbnails* weergegeven en kan men zelfs doorklikken om een groter beeld te zien. De reden voor de vervanging van de *thumbnails* bij Ensor en Magritte is dat de rechten op hun werken worden beheerd door collectieve beheersvennootschappen. Iedereen die gebruik wil maken van een afbeelding van het werk van deze twee Belgische kunstenaars dient hiervoor een vergoeding te betalen aan deze vennootschappen. Indien er geen vergoeding wordt betaald, is er geen toestemming en mag de afbeelding dus niet worden weergegeven (en in het bijzonder niet op het wereldwijde web).

Bij het afsluiten van een akkoord met een dergelijke collectieve beheersvennootschap kunnen instellingen die zich bekommeren om cultureel erfgoed onderhandelen over een verminderde prijs. Dergelijke onderhandelingen zijn echter een tijdsrovend proces als elke instelling ze individueel moet voeren. Om deze reden hebben de federale wetenschappelijke instellingen zich enkele maanden geleden verenigd. Zij trachten door middel van een gezamenlijk overleg met de verenigde Belgische collectieve beheersvennootschappen een akkoord af te sluiten voor het online toegankelijk maken van hun collecties.

Als de auteurs niet via een dergelijke collectieve beheersvennootschap vertegenwoordigd worden dient de erfgoedinstelling de rechthebbende rechtstreeks te contacteren. In het geval van oudere werken, waarvan de rechthebbende misschien niet meteen te achterhalen valt, is de erfgoedinstelling verplicht een vaak moeilijke en arbeidsintensieve zoektocht te ondernemen naar de individuele rechthebbende om zijn toestemming te kunnen verkrijgen voor (her)gebruik van het werk. Zeker als men dit moet doen voor een volledige collectie met werken van honderden of duizenden auteurs, is een dergelijke zoektocht een zware klus. Het vragen van een toestemming voor online ontsluiting staat ook haaks op de gangbare werkwijze van de cultureel erfgoedinstellingen: voor de fysieke ontsluiting van hun collecties was in het verleden immers nooit toestemming vereist, en de online ontsluiting wordt door de instellingen zelf gezien als een verlengstuk hiervan.

Het is aangeraden om bij het afsluiten van een nieuwe licentieovereenkomst te kiezen voor een ruime toestemming, dit betekent een overeenkomst afsluiten waarbij de toestemming wordt gegeven voor de digitalisering én het wereldwijd online ter beschikking stellen van werk, via alle gekende hedendaagse en in te toekomst te ontwikkelen media en formaten (inclusief maar niet beperkt tot gedrukte, digitale en elektronische vorm).

Van het weergeven van previews (*thumbnails*, korte audio- of videofragmenten, ...) wordt vaak gedacht dat het niet valt onder de auteursrechterlijke beperkingen. Wanneer digitale afbeeldingen van erfgoedobjecten online geplaatst worden, gebeurt dit voor kunstwerken vaak op lage resolutie. Deze lage resolutie laat toe de afbeeldingen op een scherm te bekijken maar is ongeschikt om hoge kwaliteitsafdrucken van de afbeelding te maken. Hierdoor tracht men de juridische beperkingen te omzeilen. Erfgoedinstellingen denken vaak dat wanneer de previews (bijvoorbeeld een *thumbnail* in lage resolutie of een uitsnede) zodanig zijn gemaakt dat 'waardevol' hergebruik onmogelijk is, er geen problemen hoeven te worden verwacht. Maar zelfs het online plaatsen van *thumbnails* of een uitsnede van beschermde werken zonder voorafgaande toestemming van de auteur kan een inbreuk op het auteursrecht vormen. Een dergelijke ingreep op het oorspronkelijke beeld zou in principe ook best vastgelegd worden in een licentieovereenkomst. De auteur zou dit immers kunnen beschouwen als een 'ongeoorloofde' aanpassing aan het beeld, wat een inbreuk vormt op zijn morele rechten.

De status van de auteur

De positie van een persoon die een werk creëert terwijl hij in dienst is bij een werkgever of die een werk creëert op bestelling, is vaak een twistpunt. Liggen de rechten in een dergelijk geval bij de maker of bij de werkgever / opdrachtgever?

De wet stelt dat het auteursrecht ontstaat bij de auteur, de persoon die het werk gemaakt heeft, en dus niet bij de werkgever of de opdrachtgever. Er is wel een overdracht van rechten mogelijk, maar deze valt onder een bijzondere regeling. Sinds 1994 moet de overdracht van rechten van werknemer naar werkgever expliciet en schriftelijk gebeuren (bijvoorbeeld in arbeidsovereenkomst). De rechten die men dan als werknemer overdraagt hebben betrekking op het werk dat men realiseert in het kader van de concrete uitvoering van de arbeidsovereenkomst.

Dit impliceert dat de cultureel erfgoedinstelling moet uitzoeken wat de status was van de auteur van een werk. In het geval van krantenknipsels kan er bijvoorbeeld een onderscheid gemaakt worden tussen een auteur die in vast dienstverband werkte bij de krant, en een freelancer. Bij een auteur die in dienstverband werkte bij de krant, moet dan worden onderzocht of dit dienstverband ook een overdracht van rechten naar de uitgever impliceerde.

Met betrekking tot afbeeldingen geldt dezelfde regel: als een erfgoedinstelling een afbeelding online wil plaatsen die oorspronkelijk gemaakt werd door een freelance fotograaf, dan moet zij hiervoor de fotograaf om zijn toestemming vragen – tenzij de erfgoedinstelling deze toestemming reeds expliciet liet opnemen in een opdrachtcontract. Als de fotograaf in kwestie in dienst was van de erfgoedinstelling en in de arbeids- of andere overeenkomst uitdrukkelijk een overdracht van rechten was voorzien, dan is de erfgoedinstelling rechthebbende en mag zij zelf bepalen hoe de foto zal gebruikt worden. Dit duidt op de economische rechten binnen het auteursrecht, en niet op de morele.

Bij het maken van foto's van werken is echter met overdracht van rechten op de foto zelf nog niet alles geregeld. Als er op het gefotografeerde object zelf ook nog auteursrechten rusten, dan blijft voor elk gebruik ook nog toestemming nodig van de maker van het gefotografeerde object. Als de foto geen werk maar een persoon afbeeldt, is in principe de toestemming van de afgebeelde persoon noodzakelijk.

Wat betekent de rechtenproblematiek voor weeswerken?

Sommige werken hebben een onbekende auteur die niet opgespoord kan worden. In dit geval spreekt men van 'verweesde werken'. Deze zijn problematisch voor gebruikers; zolang de auteur onbekend is kan immers zijn toestemming voor het gebruik van deze werken niet verkregen worden. Daardoor mag dit materiaal (zoals oude krantenartikels, foto's, films, ...) niet gereproduceerd of online geplaatst worden. Aangezien de auteur van een dergelijk werk onbekend is, kan men niet met zekerheid weten of de beschermingstermijn op het werk reeds verstreken is. In de praktijk kan men er van uitgaan dat na een termijn van 140 jaar het werk geen auteursrechtelijke bescherming meer geniet; men rekent 70 jaar voor de periode waarin de auteur nog leeft, en verhoogt dit met 70 jaar auteursrechtelijke

bescherming vanaf diens overlijden. Door 140 jaar 'terug te tellen' kan men er van uitgaan dat de auteursrechtelijke beschermingstermijn verstreken is (op deze manier gaat men bijvoorbeeld te werk in de KBR). Als een werk niet langer beschermd wordt, maakt het deel uit van het publieke domein en is het voor iedereen vrij te gebruiken. Uit vrees voor financiële gevolgen laten erfgoedinstellingen verweesde werken vaak ongemoeid, waardoor zij niet online toegankelijk kunnen worden gemaakt voor een breed publiek.

De erfgoedsector is reeds lange tijd vragende partij voor een wettelijke uitzondering voor het gebruik van verweesde werken. Een oplossing zou kunnen zijn om het gebruik van verweesde werken toe te laten; wanneer de rechthebbende alsnog opduikt kan deze hiervoor een vergoeding ontvangen. Bij de openbaarmaking van het werk zou dan duidelijk moeten gemaakt worden dat men beroep deed op de uitzondering, zodat de rechthebbende geen juridische procedures tegen de instelling opstart maar weet dat hij recht heeft op een (redelijke) vergoeding.

De achterliggende redenen voor een dergelijk voorstel spreken voor zich: momenteel is het in België 'onmogelijk' om verweesde werken te restaureren, te herwerken of opnieuw uit te brengen zolang men hiertoe de toestemming van de rechthebbende niet heeft. Dit belemmert de digitale toegankelijkheid van het cultureel erfgoed, als ook de creatie van nieuw commercieel en creatief kapitaal.

Omwille van deze reden heeft de Europese Commissie het probleem van de verweesde werken ook opgepikt binnen het 'i2010 Digital Libraries Initiative'. De 'High Level Expert Group (HLEG)' die opgericht werd om de verschillende juridische, technologische en economische factors rond het idee van een digitale bibliotheek uit te werken, had aandacht voor de '*orphan works*'. Een 'Memorandum of Understanding on Orphan Works' werd in 2008 ondertekend door een grote groep belanghebbenden uit de industriële sector en de cultureel erfgoedsector. Het document definieert welke inspanningen een instelling zou moeten leveren vooraleer een werk kan bestempeld worden als 'verweesd'.⁸

Nadien werden enkele richtlijnen opgesteld die gecommuniceerd werden in het 'Final Report of the Copyright Subgroup' van deze 'High Level Expert Group':

- Het uitwerken van criteria voor een '*prior diligent search*' door de gebruiker (deze zoektocht wordt ondernomen in het land van oorsprong van het werk, indien dit land te identificeren is).
- Het opstellen van databanken met verweesde werken om de zoektocht naar de gebruiker makkelijker te maken. Deze actie is volgens de HLEG nodig ongeacht welke wettelijke oplossing er eventueel in de toekomst nog zou ontwikkeld worden.
- Het ontwikkelen van procedures om de rechten te klaren en het oprichten van '*Rights Clearance Centres*', die licenties kunnen verlenen volgens een methode die door de rechthouders ontworpen werd;
- Het ontwikkelen van nationale oplossingen die wetgevende initiatieven kunnen bevatten en die wederzijds erkend worden door de verschillende lidstaten, om zo tot een grensoverschrijdend effect te komen.

Het is duidelijk dat Europa de discussie en mogelijke oplossingen wenst te coördineren, maar dat het aanreiken van een pragmatische oplossing wordt overgelaten aan de lidstaten.

Enkele belangrijke vaststellingen van de cultureel erfgoedinstellingen met betrekking tot de problematiek van de verweesde werken zijn dat

- het in de praktijk slechts zelden gebeurt dat een rechthebbende van een vermeend verweesd werk zich alsnog (met een claim) meldt;
- een uitgebreide zoektocht naar een rechthebbende in de huidige omstandigheden zeer veel kosten met zich meebrengt. .

De grote vraag is aan welke eisen een zoektocht zou moeten voldoen. Een erfgoedinstelling zou moeten kunnen aantonen dat zij voorafgaand aan het (online) hergebruik haar best heeft gedaan om de rechthebbende op te sporen. Maar wat betekent dit precies in de praktijk?

---

⁸ i2010 Digital Libraries High Level Expert Group (HLEG), *Final Report on Digital Preservation, Orphan Works and Out-of-Print Works*, 4 juni 2008. Online beschikbaar via http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/experts/hleg/meetings/index_en.htm

Men zou ook kunnen opteren voor een *'notice and takedown'* beleid. Een dergelijke regeling is gunstig voor erfgoedinstellingen die een verweesd werk op hun website hebben gezet: zij zouden vrijuit gaan als ze het bewuste werk meteen weghalen na bezwaar van de rechthebbende. Een voorbeeld hiervan is het beleid van het geluidsarchief van de British Library.⁹ Op haar website wordt aangegeven dat je als rechthebbende het archief kan contacteren indien je vermoedt dat materiaal waarvan de rechten aan jou toekomen, op onwettige wijze op de website publiek wordt gemaakt. Het geluidsarchief zal in dat geval het materiaal van de website verwijderen, en in tussentijd proberen om samen met de rechthebbende tot een oplossing te komen. Afhankelijk van wat er in overleg afgesproken wordt, wordt het materiaal permanent van de website gehaald, worden er wijzigingen toegebracht aan de originele vorm van publicatie op de website of kan het materiaal opnieuw integraal op de website geplaatst worden. Het voordeel van een dergelijk *'notice and takedown'* beleid is dat het schadeclaims voorkomt. Maar het nadeel is dat het geen garantie biedt dat het gedigitaliseerde materiaal online kan blijven. De kans blijft dus bestaan dat een cultureel erfgoedinstelling investeert in de digitalisering van een bepaald werk, maar het resultaat na enige tijd verplicht terug offline moet halen.

Eerder dit jaar werd in het Verenigd Koninkrijk het rapport *'In From The Cold'*¹⁰ gepubliceerd. Deze studie van SCA/Collections Trust wou de impact van verweesde werken op publieke dienstverlening in kaart brengen. Van de 326 onderzochte cultureel erfgoedinstellingen (musea, bibliotheken, archieven en galerijen) bleken gemiddeld 92% verweesde werken in hun collecties te hebben. Vaak gaat het om vijf tot tien procent van de werken die een onbekende maker hebben; in het geval van archieven steeg dit tot ééntenwintig à dertig procent. Enkele commentaren van respondenten in dit onderzoek illustreerden hoe tijdrovend de zoektocht naar een rechthebbende kan zijn: *"On the project, it took two people three years full time to work on the copyright for 40,000 works."* *"As part of their Archival Sound Project, the British Library identified 299 rights holders whose permission was required. An analysis of the project revealed that: 'A total of 150 hours was spent by a freelance researcher, and 152 hours was spent by British Library staff on seeking permission, which resulted in eight permissions being received.'"*¹¹

De oplossing?

Verschillende visies rond het omgaan met rechten kwamen reeds aan bod:

- Een erfgoedinstelling kan ervoor kiezen om een *'opt-out'* beleid te hanteren, waarbij afbeeldingen zonder toestemming online geplaatst worden. Indien een rechthebbende dit opmerkt en hiertegen bezwaar maakt, wordt de content onmiddellijk offline geplaatst. Het nadeel hiervan is dus dat men investeert in digitalisering zonder garantie dat het resultaat online kan blijven. In de praktijk wordt dit toegepast voor kleine en eerder obscure cultureel erfgoedcollecties.
- Wil men geen risico's nemen, dan kan men ervoor kiezen om zelf alle rechten te klaren. De keerzijde van deze methode is dat ze, zoals reeds besproken naar aanleiding van het afsluiten van een licentieovereenkomst, duur en arbeidsintensief is.
- Een andere optie is het werken via beheersvennootschappen. Op papier is dit een effectief en gebruiksvriendelijk model, maar de huidige gebrek aan transparantie bij dergelijke organisaties, de hieraan verbonden kosten en de beperkte flexibiliteit maken het moeilijk om volgens dit model te opereren.

Het gunstigst voor de cultureel erfgoedinstellingen zou dan ook een nieuwe uitzondering in het auteursrecht zijn die hen vrij toelaat om beschermde werken uit hun collectie via het internet te ontsluiten. Dit impliceert een wetswijziging: een bepaalde algemene clausule zou kunnen toelaten dat cultureel erfgoedorganisaties ook als vanzelfsprekend op een digitale, niet-commerciële manier met hun collecties mogen omgaan.

---

⁹ Notice and takedown beleid, zoals te lezen op <http://www.bl.uk/aboutus/terms/index.html#notice>

¹⁰ JISC, *In from the Cold: An assessment of the scope of 'Orphan Works' and its impact on the delivery of services to the public*, april 2009. Online beschikbaar via http://sca.jiscinvolve.org/files/2009/06/sca_colltrust_orphan_works_v1-final.pdf

¹¹ JISC, *In from the Cold: An assessment of the scope of 'Orphan Works' and its impact on the delivery of services to the public*, april 2009. Online beschikbaar via http://sca.jiscinvolve.org/files/2009/06/sca_colltrust_orphan_works_v1-final.pdf

Eerder dit jaar werd in een onderzoek van de onderzoeksgroep ICRI van de KULeuven op vraag van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media, nagegaan in welke mate de Vlaamse (cultuur)overheid (faciliterende) initiatieven kan ontwikkelen, in het volle besef dat auteursrecht een federale materie betreft. De resultaten hiervan werden gepubliceerd in het rapport 'Auteursrecht in de digitale samenleving'.¹²

In haar afsluitende beleidsaanbevelingen wijst deze studie op een verantwoordelijkheid van de culturele sector zelf. Er is nood aan een gecoördineerde standpuntbepaling binnen de verschillende culturele subsectoren, via steunpunten of belangenbehartigers. Mocht de cultureel erfgoedsector met een gecoördineerd standpunt rond hun grieven en problemen op het vlak van auteursrecht naar buiten kunnen treden, dan kan meer gewicht in de schaal gelegd worden als belanghebbende partij in het auteursrechtelijke beleid op Europees en Belgisch niveau.

Naast deze interne afstemming moet er volgens de onderzoekers ook worden nagedacht over de oprichting van een externe overlegstructuur. De Vlaamse Cultuuroverheid wordt hier aangeduid als ideale initiatiefnemer voor de oprichting van een overlegcomité inzake auteursrecht, dat zowel beheersvennootschappen, bevoegde overheden als de cultureel erfgoedsector rond de tafel kan brengen om een dialoog te faciliteren. Binnen dit overlegcomité kan er eveneens plaats zijn om te bekijken hoe een standaard contractueel licentiemodel gecreëerd kan worden dat zowel door de rechthebbenden als culturele actoren ondersteund kan worden. Dit model dient betrekking te hebben op hedendaagse (gewenste) gebruiken vanuit de cultureel erfgoedinstellingen waarvoor tegenwoordig (nog) geen wettelijke exceptie bestaat.

De vraag aan de Europese Commissie om een dergelijke uitzondering te voorzien werd door de sector zelf uitgesproken in de reacties op de 'Green Paper on Copyright in the Knowledge Economy' en de recente consultatie rond de toekomst van Europeana.

Begin december 2009 werd door Europeana zelf het 'Public Domain Charter' voorgesteld, een soort beleidsdocument (geen bindend contract) waarin enkele principes worden voorgesteld die een 'gezond' publiek domein kunnen vorm geven. Het publieke domein omvat zowel alle werken waarop de beschermingstermijn voor auteursrecht verstreken is als de '*essential commons of information*', d.w.z. feiten, wetteksten, informatie die niet origineel genoeg is om auteursrechtelijke bescherming te genieten.

Voor de toekomst van Europeana, en zoals in het verleden ook werd gecommuniceerd door de Commissie,¹³ is het essentieel dat werken die zich in analoge vorm in het publieke domein bevinden, deze status ook behouden nadat zij gedigitaliseerd zijn. Publieke cultureel erfgoedinstellingen proberen de kosten van digitalisering te recupereren via het vermarkten van digitale publiek domein objecten. In ruil voor toegang tot hun materiaal vragen ze een financiële bijdrage, terwijl het maximaliseren van toegang tot materiaal uit het publieke domein volledig in de lijn ligt van de missie van deze instellingen om hun collecties te bewaren en te ontsluiten.

In haar keuze vóór een gezond (digitaal) publiek domein gaat Europeana in tegen de druk vanuit de culturele industrie. Zij richt zich bijvoorbeeld tegen de vraag naar een verlenging van de auteursrechtelijke beschermingsduur. Deze positie kan versterkt worden als ook alle cultureel erfgoedinstellingen die nu en in de toekomst aan Europeana zullen bijdragen, deze keuze van Europeana onderschrijven. Het 'Public Domain Charter' wordt officieel bekendgemaakt eind december 2009.

Ook binnen het ATHENA-project wordt er getracht een oplossing aan te reiken voor de problematische ontsluiting van digitaal cultureel erfgoed. Gezien de meest wenselijke piste, namelijk het creëren van een juridische uitzonderingsbepaling ten voordele van culturele erfgoedinstellingen, niet in het resultaatbereik ligt van een dergelijk project, zullen de partnerinstellingen binnen het huidige

---

¹² E. Werkers, R. Kerremans, T. Robrechts & J. Dumortier, *Auteursrecht in de digitale samenleving*, mei 2009. Online beschikbaar via http://www.cjism.vlaanderen.be/e-cultuur/downloads/onderzoeksrapport_auteursrecht_in_de_digitale_samenleving.pdf

¹³ "Content that is in the public domain must stay there, at the disposal of everyone, without the risk of disappearing behind technical or other barriers" – Horst Forster, in: *Providing Citizens with sustainable and reliable digital access to Europe's cultural heritage*, 16 september 2004. Online beschikbaar via ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/ist/docs/dir_e/hague_summary_conclusions_16092004.pdf

rechtenkader begeleid wordt in hun zoektocht om de rechten op hun objecten zo ver mogelijk en op een efficiënte manier te klaren. Dit zal gebeuren via een online *tool* die tegen september 2010 raadpleegbaar zal zijn.

Online ontsluiting van digitaal cultureel erfgoed is een grensoverschrijdende materie. Dit maakt dat het voor de instellingen niet steeds duidelijk is met de regelgeving van welk land men rekening dient te houden. In het kader van het ATHENA project wordt getracht de afwijkingen in de regelgevingen van de verschillende EU-lidstaten in kaart te brengen.

Nieuwe trends

Het huidige regelgevende kader voorziet geen allesomvattende uitzondering op het auteursrecht voor alle vormen van digitalisering, archivering en ontsluiting die culturele erfgoedinstellingen zouden willen toepassen. Noch Europa, noch de lidstaten voorzien een eenvormig pakket van richtlijnen rond digitalisering, ontsluiting en distributie van digitaal cultureel erfgoed. Culturele erfgoedinstellingen worden vaak geacht voor zichzelf uit te zoeken welke uitzonderingen het auteursrecht voor hen voorziet, en onder welke voorwaarden deze kunnen toegepast worden.

Het grootste probleem met het huidige auteursrechtenkader lijkt de discrepantie tussen wat wettelijk geregeld wordt en de trends die we in de praktijk zien bij gebruikers. De wetgeving hinkt achter op praktijken zoals *'print-on-demand'*, digitale preserving en de creatie van digitale bibliotheken en cultureel erfgoed aggregatoren. Het gebruik van erfgoedmateriaal wordt bemoeilijkt omdat de wetgeving niet gelijk evolueert met de snelheid van technologische ontwikkelingen.

Aan de kant van (culturele) gebruikers wordt gewezen op de complexiteit en het gebrek aan transparantie van de wetgeving voor niet-juristen. Dit leidt tot rechtsonzekerheid omtrent de verschillende toestemmingen die al dan niet moeten worden verkregen bij verschillende houders van auteursrechten en naburige rechten of bij beheersvennootschappen. De exacte reikwijdte van de wettelijke excepties inzake digitalisering, archivering en ontsluiting en (al dan niet wettelijk vastgelegde) vergoedingen die aan de diverse exploitatiewijzen worden gekoppeld, is dermate onbekend of onduidelijk dat er slechts in zeer beperkte mate een beroep op wordt gedaan.

Vanuit de cultureel erfgoedsector zelf en onder impuls van organisaties zoals de Wikimedia Foundation en Creative Commons ontstaan nieuwe manieren van digitale erfgoed distributie naar een wereldwijd publiek. Hieronder worden enkele voorbeelden van dergelijke erfgoedprojecten met een open benadering voorgesteld. In ruil voor het vrijgeven van (een deel van) hun digitaal materiaal impliceren al deze projecten een return voor de participerende instelling; uitbreiding van haar netwerk, vergroting van een voorheen ongekend publiek, koppeling van bronnen waar de instelling voorheen geen toegang toe had.

Wiki Loves Art

Het idee van Wiki Loves Art is dat musea een maand lang hun deuren openen zodat bezoekers foto's kunnen maken van (delen van) de collectie. Deze foto's komen onder een Creative Commons licentie terecht op Wikipedia, zodat artikelen met deze foto's verrijkt kunnen worden. In Nederland participeerden meer dan 30 musea aan deze actie, wat resulteerde in 5.413 foto's. De foto's kwamen eerst terecht op de fotosite Flickr en de tien beste foto's werden bekroond met een prijs.

Website: <http://www.wikilovesart.nl/>

Bundesarchiv + Wikipedia

In december 2008 kondigden het Duitse Bundesarchiv een samenwerking aan met Wikimedia Duitsland, waarbij 100.000 beelden uit het archief onder een Creative Commons 'cc-by-sa'-licentie op Wikipedia beschikbaar gemaakt zouden worden. In ruil voor deze beelden koppelt Wikimedia de *authority files* van het Bundesarchiv, de Duitse nationale bibliotheek en Wikipedia aan elkaar.

Website: <http://commons.wikimedia.org/wiki/Commons: Bundesarchiv>

Nationaal Archief + FlickrCommons

Het Nederlandse Nationaal Archief maakte als eerste Nederlandse erfgoedinstelling een deel van zijn fotocollectie wereldwijd beschikbaar via Flickr The Commons. Dit initiatief is opgericht om publieke instituten een gezamenlijk platform te bieden waarop zij hun fotocollecties kunnen delen met een groot publiek om vervolgens met informatie van bezoekers de kennis van de fotocollecties uit te breiden. Het Nationaal Archief ging op zoek naar verhalen achter deze foto's en roept bezoekers van de website op om commentaren toe te voegen: Herkent iemand op een foto zijn ouders of grootouders? Kan iemand meer vertellen over de werkzaamheden die op de foto's worden verricht? Herkent iemand zijn eigen straat of dorp? Inmiddels zijn de zes maanden van de *pilot* voorbij en bevat het Flickr *account* van het Nationaal Archief bijna 800 foto's die meer dan 1.000.000 *pageviews*, bijna 2.000 commentaren en ruim 6.800 toegevoegde *tags* opleverden.

Website: <http://www.flickr.com/photos/nationaalarchief/>

Open Beelden

Open Beelden is een nieuw open mediaplatform dat toegang biedt tot een selectie archiefmateriaal voor creatief hergebruik. Fragmenten uit audiovisuele collecties mogen hier geremixd worden in nieuwe werken. Gebruikers van Open Beelden kunnen dit nieuwe materiaal vervolgens weer toevoegen aan het platform en daarmee deze beeldbank verder uitbreiden. De toegang tot het materiaal op Open Beelden is gebaseerd op het Creative Commons-licentiemodel. Naast het remixen van archiefbeelden biedt Open Beelden de mogelijkheid om koppelingen met andere informatiebronnen te maken. In het kader van Open Beelden zijn er op dit moment al tientallen Polygoonitems aan lemma's op de Nederlandstalige Wikipedia toegevoegd.

Website: <http://www.openbeelden.nl>

Case: de digitalisering van kranten door de Koninklijke Bibliotheek

Kranten vormen een belangrijk onderdeel van het cultureel erfgoed. Ze hebben een uitzonderlijk documentair belang voor de meest uiteenlopende gebieden. De conservering van dagbladen is dan ook een belangrijke taak die vaak in grote mate wordt opgenomen door nationale bibliotheken, ook in België.

Spijtig genoeg zijn oude kranten niet alleen zeldzaam, maar ook kwetsbaar. Het krantenpapier verzuurt wanneer het in aanraking komt met de lucht en dit leidt tot de onvermijdelijke zelfvernietiging van de verzamelingen. Er zijn twee methoden om kranten te veilig te stellen: ze vastleggen op microfilm of ze digitaliseren. Met de mogelijkheden van bijvoorbeeld OCR en online ontsluiting wordt de digitalisering steeds belangrijker.

In het kader van het programma voor de digitalisering van de collecties van de federale wetenschappelijke instellingen zijn de Koninklijke Bibliotheek (KBR) en het Studie- en documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (SOMA) in 2007 begonnen met de digitalisering van de Belgische pers van 1830 tot 1950 en van de clandestiene en gecensureerde pers uit beide wereldoorlogen. De digitalisering van de Belgische pers omvat dertig krantentitels,¹⁴ alles samen een volume van 3.000.000 pagina's. Hierbij komen nog eens honderden clandestiene kranten uit beide wereldoorlogen evenals de door de bezetter gecensureerde pers die in diezelfde periodes (1914-1918 en 1940-1945) verscheen, alles samen een volume van 35.000 pagina's. De doelstelling van het project is eerst en vooral de krantencollectie veilig te stellen voor de toekomst, maar ook om de toegankelijkheid tot de collectie te vergroten en te vergemakkelijken (via online ontsluiting, OCR, ...).¹⁵

In het project wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds de digitalisering en anderzijds de exploitatie van de digitale bestanden. De digitalisering werd via een Europese offertevraag uitbesteed

¹⁴ De 30 gekozen titels werden geselecteerd op basis van strenge criteria die hun representativiteit moeten verzekeren (oprichtingsdatum, taal van uitgifte, plaats van verschijning, geografisch gebied, ideologische en filosofische koers enzovoort). De helft van deze kranten verschijnt vandaag nog steeds.

¹⁵ Hiernaast is de KBR ook nog betrokken in digitaliseringsprojecten samen met andere instellingen en dit zou op termijn moeten resulteren in de digitalisering van een twintigtal extra krantentitels. Voorbeeld: samen met het Stadsarchief Brussel digitaliseert men *Le Soir*.

aan een externe onderneming. Eens gedigitaliseerd is het verzekeren van een permanente conservering van de digitale bestanden van cruciaal belang. Bij de exploitatie maakt men een opsplitsing tussen enerzijds het beschikbaar stellen via intranet (dus via terminals in de Koninklijke Bibliotheek) en anderzijds het beschikbaar stellen via internet (dus ook *extra muros*). Concreet kan de gebruiker kiezen uit twee zoekmogelijkheden:

- het opzoeken in volle tekst, van een specifieke term in één of meer beschikbare titels, alle jaren bij elkaar genomen;
- de raadpleging door het doorbladeren van de verschillende nummers van een specifieke titel.

Het digitaliseren en het *intra muros* ter beschikking stellen kan juridisch gezien in principe op basis van eerder vermelde uitzonderingen in de Auteurswet. Maar aan het ter beschikbaar stellen via internet (dus ook *extra muros*) zijn heel wat juridische moeilijkheden verbonden. Zoals eerder vermeld zijn werken door het auteursrecht beschermd tot zeventig jaar na de dood van de auteur. Indien de auteur zijn artikel schreef op twintigjarige leeftijd, en pas overleed op negentigjarige leeftijd, zou dit betekenen dat de KBR honderdveertig jaar moet terugtellen en dat er dus enkel zekerheid is dat de krantenartikels die gepubliceerd werden voor 1870 niet langer onder de bescherming van het auteursrecht vallen. De KBR denkt deze grens te kunnen verleggen tot 1900. Maar dit betekent dat voor de miljoenen artikels die verschenen na 1900 een toestemming moet worden verkregen van de rechthebbende. Zonder deze toestemming mogen de digitale bestanden van de kranten enkel ter raadpleging worden aangeboden via een terminal in de leeszaal van de KBR.¹⁶

Maar hier duikt dan de vraag op wie precies de auteur is van al die krantenartikels. Een deel van de artikels werd bijvoorbeeld enkel ondertekend met een pseudoniem of initialen, of zelfs helemaal niet. Er stelt zich ook een vraag naar de status van de auteur. Was de auteur werkzaam in dienstverband of als freelancer? En als hij werkzaam was in dienstverband, is er dan een overdracht van rechten gebeurd naar de uitgever? En zelfs als de rechthebbende al achterhaald kan worden, zal het in vele gevallen moeilijk of onmogelijk blijven om hem te contacteren om zijn toestemming te vragen.

De KB streeft naar de grootst mogelijke juridische zekerheid, en is bereid hierover onderhandelen met de rechthebbenden. De ervaring hierbij is dat de houding van de nog bestaande krantenuitgevers vrij positief is. Om op termijn tot een akkoord te komen met de auteurs, rekent men op het collectief overleg dat federale wetenschappelijke instellingen enkele maanden hebben opgestart met de collectieve beheersvennootschappen.

---

¹⁶ Enkel een 500.000tal bladzijden die vrij zijn van auteursrechten zouden dan via Europeana toegankelijk worden gemaakt.